

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مؤسسه فرهنگی فقه‌الثقلین

پاسخ به مسائل شرعی

دفتر حضرت آیت الله العظمی صانعی مدظله العالی

قم - تلفن: ۳۷۷۴۴۷۶۷ / ۳۷۷۴۴۰۱۰ / ۳۷۷۴۴۰۰۹ (۰۲۵)

۳۷۸۳۱۶۶۰ / ۳۷۸۳۱۶۶۱ / ۳۷۸۳۱۶۶۲

نمابر: ۳۷۷۳۵۰۸۰ (۰۲۵)

نشانی: قم، بلوار شهید محمد منتظری، کوچه هشتم، پلاک ۴

دفاتر تهران

- کارگر جنوبی: تلفن: ۴ - ۶۶۵۶۴۰۰۰ (۰۲۱) نمابر: ۶۶۴۰۹۲۷۸ (۰۲۱)

- پاسداران: تلفن: ۲۲۸۸۵۳۰۰ / ۲۲۸۸۴۶۰۰ / ۲۲۸۷۹۱۹۳ نمابر: ۲۲۸۷۹۱۸۸

- شهرک غرب: تلفن: ۸۸۵۸۳۴۱۵ / ۸۸۵۸۳۴۲۵ / ۸۸۵۸۲۶۹۷ نمابر: ۸۸۵۸۰۸۲۱

دفتر مشهد: تلفن: ۳۲۲۵۱۱۵۳ / ۳۲۲۲۲۷۷۷ / ۳۲۲۱۰۰۰۲ نمابر: ۳۲۲۳۰۳۲۴ (۰۵۱)

دفتر اصفهان: تلفن: ۲ - ۳۴۴۹۷۶۶۰ نمابر: ۳۴۴۹۳۳۹۱ (۰۳۱)

دفتر اصفهان (۲): تلفن: ۳۶۲۷۱۰۹۳ / ۳۶۲۸۱۹۱۷ (۰۳۱)

دفتر اصفهان (۳): تلفن: ۴۲۶۲۱۱۷۳ / ۴۲۶۱۶۵۵۱ (۰۳۱)

دفتر شیراز: تلفن: ۳۲۳۴۰۶۲۰ / ۳۲۳۴۰۶۱۰ / ۳۲۳۴۰۶۱۱ نمابر: ۳۲۳۴۳۱۹۰ (۰۷۱)

دفتر اراک: تلفن: ۳۲۲۳۷۶۴۰ / ۳۲۲۲۲۱۲۹ نمابر: ۳۲۲۳۰۴۲۵ (۰۸۶)

دفتر تبریز: تلفن: ۳۵۲۶۴۶۲۶ / ۳۵۲۳۲۰۲۳ نمابر: ۳۵۲۵۲۷۷۴ (۰۴۱)

دفتر گرگان: تلفن: ۳۲۲۳۳۲۷۰ / ۳۲۲۳۳۲۷۰ (۰۱۷)

پاسخگویی به مسائل حج: تلفن: ۲ - ۳۷۸۳۱۶۶۰ (۰۲۵) همراه: ۰۹۱۲۲۵۱۰۰۰۷

www.saanei.org

آدرس اینترنت:

Istifta @ saanei.org

پاسخ به استفتائات

Saanei @ saanei.org

تماس با دفتر معظم له

Info @ saanei.org

تهیه کتاب

۳۰۰۰۷۹۶۰

سرویس پیام کوتاه

فقه و زندگی

۱۶

حرمت غیبت انسان

برگرفته از نظریات مرجع عالیقدر

حضرت آیت الله العظمی صانعی (مدظله العالی)

۱۳۹۸

سرشناسه : صانعی، یوسف، ۱۳۱۶ - Saanei, Yosuf
 عنوان و نام پدیدآور : حرمت غیبت انسان: برگرفته از نظریات مرجع عالیقدر حضرت
 آیتالله العظمی صانعی مدظله العالی / گردآورنده موسسه فرهنگی فقه الثقلین.
 مشخصات نشر : قم: فقه الثقلین، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری : ۱۲۰ ص.
 شابک : ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۲۸۰ - ۷۳ - ۹
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : غیبت (اخلاق اسلامی) * Backbiting (Islamic ethice)
 موضوع : غیبت (اخلاق اسلامی) - احادیث * Backbiting (Islamic ethice) - Hadits
 شناسه افزوده : موسسه فرهنگی فقه الثقلین
 رده بندی کنگره : BP ۲۵۱/۳
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۶۳۴
 شماره کتابشناسی ملی : ۶۰۲۸۶۷۰

انتشارات فقه الثقلین

حرمت غیبت انسان

از منظر فقیه اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)
 حضرت آیت الله العظمی صانعی (مدظله العالی)

ناشر: انتشارات فقه الثقلین

گردآورنده: مؤسسه فرهنگی فقه الثقلین

لیتوگرافی: نویس ■ چاپ: زمزم

نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۹۸

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه ■ بها: ۸۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹ - ۷۳ - ۵۲۸۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است

دفتر مدیریت: قم، خیابان شهدا (صفائیه)، کوچه ۳۷، کوچه پنجم

(ناصر)، پلاک ۱۶۲

کدپستی: ۴۷۶۶۴ - ۳۷۱۳۷ / صندوق پستی: ۹۶۷ - ۳۷۱۸۵

تلفن: ۸ - ۳۷۸۳۵۱۰۱ (۰۲۵) / نمابر: ۳۷۸۳۵۱۰۹ (۰۲۵)

دفتر نشر و پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه اول، واحد ۱۳۴

کدپستی: ۹۹۹۶۵ - ۳۷۱۵۶ / صندوق پستی: ۵۵۷ - ۳۷۱۸۵

تلفن: ۹۰ - ۳۷۸۳۵۰۹۰ (۰۲۵) / نمابر: ۳۷۸۳۵۰۹۱ (۰۲۵)

وب سایت: www.feqh.ir / پست الکترونیکی: info@feqh.ir

فهرست مطالب

- پیشگفتار ۷
- آیا در حرمت غیبت، اسلام و ایمان شرط است؟ ۱۵
- اقوال در مسأله: ۱۵
- دلایل عدم جواز غیبت همه انسان‌ها ۲۰
- اول: عموم آیه شریفه «غیبت» ۲۰
- دوم: عموم روایات «غیبت» ۲۲
- نسبت روایات خاص بر روایات عام در حرمت غیبت .. ۳۲
- سوم: عموم روایات حُسن معاشرت و اخلاق ۳۸
- کلام مقدس اردبیلی در حرمت غیبت مسلم ۴۱
- بررسی ادله جواز غیبت غیر مؤمنین ۴۶
- الف) روایات دلالت کننده بر کفر مخالفین ۴۷
- نقد روایات کفر مخالفین ۵۰
- ب) روایات ناصبی بودن مخالفین ۵۵
- نقد دلایل ناصبی بودن مخالفین ۵۹
- ج) خطاب در صدر آیه شریفه «غیبت» ۶۲
- د) ذیل آیه شریفه «غیبت» ۶۴
- هـ) اهل بدعت بودن مخالفین ۶۶
- نقد دلیل اهل بدعت بودن مخالفین ۶۹
- و) متجاهر به فسق بودن مخالفین ۷۵

- ز) سیره متشرّعه بر غیبت مخالفین ۷۶
- اصل عملی در مسأله ۷۷
- غیبت غیر مسلمین ۷۸
- معنای «کفر» و «کافر» ۷۹
- واژه «کفر» و «کافر» در لغت ۸۰
- واژه «کفر» و «کافر» در قرآن ۸۳
- واژه «کفر» و «کافر» در روایات ۸۸
- کلام حدیقه الأصول درباره قصور و تقصیر کفار ۹۲
- کلام امام خمینی سلام الله علیه درباره قصور و تقصیر کفار ۹۴
- کلام شهید مطهری رحمه الله پیرامون قاصرین و مقصرین ۹۸
- غیر مسلمان ۹۸
- کرامت ذاتی انسان‌ها ۱۰۱
- تعامل با غیر مسلمانان از منظر روایات ۱۰۳
- نمونه‌های عملی رفتار معصومین علیهم السلام با مخالفین و غیر مسلمانان ۱۰۷
- نتیجه‌گیری ۱۱۶
- منابع ۱۱۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ
الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ
أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
تَوَّابٌ رَّحِيمٌ﴾^۱

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از بسیاری از
گمان‌ها پرهیزید، چرا که بعضی از گمان‌ها گناه است؛
و هرگز (در کار دیگران) تجسس نکنید؛ و هیچ یک
از شما دیگری را غیبت نکند، آیا کسی از شما
دوست دارد که گوشت برادر مرده خود را بخورد؟!
(به یقین) همه شما از این امر کراهت دارید؛ تقوای
الهی پیشه کنید که خداوند توبه‌پذیر و مهربان است».

غیبت از معدود گناهانی است که در علم فقه از آن
بحث شده است. فقها بیشتر آن را در مکاسب محرمة

و به عنوان یکی از کارهایی که کسب درآمد با آن - به خاطر حرمت خودش - حرام است، مطرح کرده‌اند.

هر چند در نگاه اول، کسب درآمد با غیبت امری متداول و متعارف نمی‌نماید ولی چون برخی گناهان دیگر مانند کذب، سب، هجاء مؤمن و... در آنجا طرح شده - که شائبه عدم درآمد با آنها بی‌مورد نیست - این مسأله نیز مطرح شده است و این نشان از اهمیت این موضوع و اهتمام فقها به آن است. به همین جهت کمتر کتاب فقهی کاملی را می‌توان یافت که به این موضوع پرداخته باشد و به سادگی و بدون بررسی جوانب مختلف آن از کنار آن گذشته باشد.

علاوه بر آن، کسب درآمد با این گناهان و امثال آن خصوصاً غیبت، امروزه امری دور از ذهن نمی‌نماید. در این روزگار افراد و یا گروه‌هایی برای تخریب و سپس تصاحب مقام و منزلت افراد و گروه‌های دیگر، خود به این امور دست می‌یازند و یا عده‌ای دیگر را برای رسیدن به اهداف خود اجیر می‌نمایند.

در کتاب‌های اخلاقی به طور ویژه به غیبت نگریسته شده و می‌شود، و می‌توان دلیل آن را شایع بودن و نیز اهتمام ویژه شارع مقدس به آن دانست. همه اقشار جامعه، مرد و زن، پیر و جوان، عالم و عامی و... به این درد مبتلا هستند و کمتر زمان و مکانی را می‌توان یافت که از این موضوع عاری و خالی باشد، شاید به همین جهت است که علمای اخلاق، غیبت را یکی از اعظم مهلکات و اشدّ معاصی معرفی کرده‌اند که بر این معنا آیات قرآن کریم و روایات حضرات معصومین (سلام الله علیهم أجمعین) دلالت دارد. و از نظر روانشناسی و جامعه‌شناسی باعث برهم خوردن آرامش جامعه به جهت ایجاد سوء ظن افراد جامعه نسبت به یکدیگر از یک سو و از سوی دیگر برهم خوردن آرامش خودِ شخص غیبت‌کننده از ترس غیبت شدن می‌گردد و می‌توان گفت یکی از وجوه تفسیر: «الغیبة اشدّ من الزنا»، همین تفسیر باشد.

چرا که آرامش فردی و اجتماعی، یکی از امور

بسیار مهم در راه رسیدن به کمال و سعادت فرد و اجتماع به شمار می‌آید و طبیعتاً برهم زدن آرامش فرد و اجتماع یکی از موانع بزرگ سعادت و کمال انسان در دنیا و آخرت خواهد بود.

کتاب حاضر کتابی است فقهی و دیدگاه حضرت آیت الله العظمی صانعی رحمته الله در این باره در آن ارائه می‌شود که برخاسته از نگاهی نو به ادله فقهی در چارچوب فقه جواهری اما پویا و منطبق با همه شرایط دخیل در اجتهاد است. طبیعی است نگاه نو و دیگرگونه، منظری جدید و متفاوت از آنچه تا به حال دیده می‌شده، خواهد گشود. این تفاوت و تغایر، حاصل نگاه عمیق و ژرف و کنار گذاشتن بعضی از تعصبات و ذهنیات قبلی به ادله فقه؛ یعنی کتاب و سنت و عقل و رعایت اصول اجتهاد پویا و بدون خروج از چارچوب فقه و اجتهاد جواهری است.

به عنوان نمونه شما در این کتاب خواهید خواند:
نگاه سنتی فقیهان رحمته الله در این مسأله حاکی از اختصاص حرمت غیبت به شیعیان اثنی عشری است.

به این معنا که غیبتِ پیروان سایر مذاهب از مسلمانان و سایر ادیان جایز است. به جز اندکی، تقریباً همه فقیهان این رأی را پذیرفته‌اند؛ از جمله: مرحوم محقق بحرانی، صاحب جواهر، محقق خویی، امام خمینی رحمته‌الله علیه و

و بر این مدعا از کتاب، سنت و اجماع دلیل‌هایی اقامه نموده‌اند.

در این میان مرحوم محقق اردبیلی رحمته‌الله علیه در مجمع الفائدة والبرهان بعد از فراغت از جواز غیبت کفار، غیبت مسلمانان به طور مطلق را نپذیرفته و می‌گوید: همان‌طور که جان و مال آنها محترم است، همچنین عرض و آبروی آنها نیز محترم است.^۱ اما نگاه دیگر باره و دقیق و موشکافانه به منابع فقه (کتاب و سنت) و تکیه بر آرای سلف صالح در جای جای کتب فقهی، ما را به این مطلب رهنمون می‌سازد که غیبت همه انسان‌ها - خارج از هر گونه عقیده و مذهبی حتی کفار - خالی از حرمت نبوده و

۱. بنگرید به: مجمع الفائدة والبرهان ۸ : ۷۸.

همه انسان‌ها مادامی که از روی عناد، لجابت و تقصیر به مخالفت عقیده و توهین به مقدّسات و باورهای مسلمانان و موحدان نپردازند، آبروی آنها نیز مورد احترام است.

این معنا مطابق با کرامت ذاتی انسان‌هاست که مورد عنایت قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام است. خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾^۱

«و محققاً ما فرزندان آدم را بسیار گرامی داشتیم و آنها را (بر مرکب) در بر و بحر سوار کردیم و از هر غذای لذیذ و پاکیزه آنها را روزی دادیم و آنها را بر بسیاری از مخلوقات خود برتری و فضیلت کامل بخشیدیم».

و حضرت رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده است: «النَّاسُ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ سَوَاءٌ»^۲

«مردم مانند دانه‌های شانه برابرند».

ما در این کتاب درصدد آن هستیم که بگوییم از

۱. سوره اسراء، آیه ۷۰.

۲. من لایحضره الفقیه ۴: ۳۷۹.

آیات و روایات نمی توان دلالتی بر برتری، و فضیلتی در عقیده و مذهب بر برخورداری از حقوق و احکام خاصی استفاده کرده و همان طور که نژاد، قومیت، ملیت، رنگ، قدرت و ثروت مایه برتری و امتیاز در حقوق و احکام نمی شود؛ پابندی به عقیده، مذهب، گرایش های فکری و سیاسی نیز موجب تفاوت احکام و امتیاز در حقوق نخواهد شد؛ بلکه نفس انسانیت و ذات انسان ها محترم است و مشمول آیه شریفه می باشد.

و کما این که سبّ، هجاء و غیبت مسلمانان و شیعیان حرام است، سبّ، هجاء و غیبت سایر انسان ها با هر عقیده و گرایش فکری دیگر نیز حرام است و تنها تقصیر، عناد، دشمنی، توهین و لجابست است که موجب جواز آن خواهد شد.

والحمد لله ربّ العالمین